

Ders 17

6 Kasım 2006

Bölüm 1. Locke'un Yönetim Teorisinde Yürütme Gücünün Rolü

Profesör Steven Smith: İki mesele setine bakmak istiyorum. *İkinci İnceleme* üzerine olan yorumumu, okumamı, bir şekilde, Locke'un yönetim teorisinde yürütme gücünün rolüne, Locke'un anayasal devlet teorisine ve özellikle yürütmenin yasama organı karşısındaki rolüne odaklanarak sonlandırmak istiyorum. Sonrasında biraz spekülatif bir şekilde Locke ve Amerikan rejimi, siyaset felsefesinin bugünkü durumu ve çağdaş Amerikan siyaset felsefesi hakkındaki düşünceye değinmek istiyorum. Evet, şimdi *İkinci İnceleme*'ye dönüp ona bağlı kalarak ve yasama ve yürütme gücünün rolleri hakkında konuşarak başlayayım.

En son, öyle sanıyorum ki, Locke'un kesin bir şekilde belirli bir yönetim biçimini başka birine tercih etmediğini ileri sürerek dersi sonlandırıyordum. Bizim bugün sınırlı ve anayasal yönetim dediğimiz şeyi savunduğuna değinmiştik. Sonra Locke'un Hobbes'un egemenine kinayede bulunduğu aslan benzetmesi vardı ve topluma ve toplumsal sözleşmeye aslanlar tarafından yutulmak için girmediğimizi söylüyordu. Yönetim biçiminin ne olduğu konusunda biraz agnostiktir diyebiliriz çünkü yönetim biçimi onun için fark etmiyordu, onun için önemli olan yönetimin anayasal ve sınırlı olmasıydı. Bu yönetim biçiminin çok önemli olduğunu düşündüğü bir özelliği, Locke'un kitapta güçlerin tabi kılınması dediği, güçlerin birbirini kontrol etmesini sağlayan, güçler ayrılığı [ilkesine] sahip olmasıdır. Bu tam anlamıyla Locke'un doktrinidir ve bu eserden çıkarılabilir. Biz bu prensibi sıklıkla Montesquieu ve bazen de federalist yazarlarla ilişkilendiririz ama aslında Locke, belki bugün bizim bildiğimiz anlamda yasama, yürütme ve yargı şeklinde değil ama, güçlerin tabi kılınması veya güçler ayrılığı dediği, yine de bir tür güçler ayrılığı olan şeyin güçlü bir savunucusu olmuştur.

Bununla birlikte, ilk etapta, aslında sürekli olarak, Locke yasama gücünün birincilliğini vurgulamıştır. İngiltere'de, döneminin İngiltere'sinde, ve hatta bugün de bu doktrin parlamenter üstünlük olarak bilinir. Ona göre yasama gücünün oluşturulması tüm

anayasalarda ilk ve en temel pozitif hukuk kuralıdır. Toplumsal sözleşmeden sonra Locke'a göre ilk eylem yasama gücünün kurulmasıdır. Locke'un vurgulamaya çalıştığı şey yönetimin kanun yapma gücünün üstün olduğudur. Bu durum Locke'u ufaktan demokratik bir yola itmektedir diyebiliriz. Yürütme gücü, bir hükümdarın gücü değil ama yasama, parlamento en üst güce sahiptir. Locke'un anayasal yönetim teorisinde keyfi yönetime karşı oturmuş ve bilinen kurallardan daha önemli hiçbir şey yoktur. Birçok bakımdan, Locke'a göre yönetimin amacı Hobbes'ta olduğu gibi anarşik bir doğa durumunun tehlikelerine geri dönmeyi engellemekten çok yönetimin despotizme ya da tiranlığa doğru gitmesini engellemektir. Pek tabii ki, Locke'un eseri, bir kralın, II. James'in tahttan indirilmesine yol açan döneminin büyük ve derin anayasal krizi ile yakından ilişkilidir.

Locke yasamanın üstünlüğünün büyük bir savunucusu olsa da yürütme gücünün rolünü hiçbir zaman gözden çıkarmamış ya da tamamıyla çıkaramamıştır. Yürütmeyi, ister bu bir prens, ister monark, isterse de deyim yerindeyse bakanlardan oluşan bir kabine olsun, hepsini Locke aynı zamanda yasama organının bir ajanıymış gibi görmüştür. Yürütmenin amacının yasamanın iradesini yerine getirmekten ibaret olduğunu yazar gibidir. Locke'un kendi ifadesi ile: "yürütme gücü yönetseldir ve yasamaya tabidir." Sanırım 153. kısımda idi. Yine, Locke'un yazdıklarının kimi yönlerinde yasamanın üstünlüğüne kıyasla yürütme yasamaya araç olmaktan daha fazla bir şey ifade etmemiştir.

Locke'un bu noktada çok tutarlı görünmediğini söyleyebilirsiniz çünkü aynı zamanda her toplumda yönetimin savaş ve barış meseleleriyle ilgilenecek ayrı bir organı olması gerektiğini düşünmüştür. Locke buna federatif güç demiştir. Tıpkı Hobbes gibi Locke da doğa durumunda her birey bir diğer bireye karşı ne ise her toplumun da başka bir topluma karşı o olduğunu düşünmüş ve bu nedenle yönetim içerisinde uluslararası çatışmalar, devletlerarası çatışmalar ile ilgilenecek ayrı, federatif bir savaş gücünün var olması gerektiğini savunmuştur. Ve gerçekten etkileyici bir kısımda Locke, bu gücü önceden var olan pozitif hukukla sınırlandırmayıp "onu kamu yararına kullanacak olanların sağduyusu ve zekâsına" bırakmanın gerekliliğini savunmuştur. Bir diğer deyişle Locke, devletin bu organının, aynı zamanda yürütme gücü altında değerlendirilebilecek olan bu federatif organın, onu herkesin yararına kullanabilecek olanların zekâ ve sağduyusuna bırakılması gerektiğini dile getirmiştir.

Diğer bir ifadeyle, savaş ve barış meseleleri yaşamaya ya da onun ifadesiyle var olan hukuka bırakılmaz, bu meseleler güçlü, çarpıcı bir pasajda belirttiği gibi tanrıvari bir hükümdarın, bir liderin müdahalesini gerektirir. Eğer bana inanmıyorsanız, 166. kısma bakabilirsiniz. Locke'un buradaki tanrıvari hükümdarı birçok açıdan Machiavelli'yi, Machiavelli'nin silahlı peygamberler düşüncesini hatırlatmaktadır. Liderlerin böyle durumlarda, böyle uç durumlarda, ayrıcalıklı güçlerini kullanmaları gerekir. Locke'a göre kanunlarla bir takım acil ya da muhtemel kamusal meseleleri önceden kestirmek zordur, bu nedenle yürütmenin toplumun iyiliği için eylemde bulunabilmek üzere bu ayrıcalıklı güçle donatılması gereklidir. Bu nedenle yürütme sadece yasamanın bir ajanı bir aracı gibi gözükmeyip, yine, kendi takdirine göre, yani kamunun iyiliği için kendi takdirine göre eylemde bulunma gücüne sahip olmalıdır. Bunlar Locke'un kendi sözleridir. Anayasal yönetim ya da yasamanın üstünlüğü anlayışı ile ayrıcalıklı güç doktrinini yani tanrıvari hükümdar ve prensin bu gücü kullanma hakkını nasıl dengeleyebiliriz? Locke'un ayrıcalıklı gücü, aslında, yasanın tüm olası koşulları, tüm olası durumları önceden bilememesinden kaynaklanır. Bu tartışma Aristoteles'e kadar gidebilecek olan bir tartışma idi, işleştik.

Her olası duruma uygulanabilecek kanunlar yapma konusundaki imkânsızlığımız kamu güvenliği için yürütmenin başına bir tür takdir yetkisi bırakılmasının temel nedenidir. Locke bu durumu uluslar arası değil de bir iç mesele üzerinden örneklendirmiştir. Şöyle ifade edebiliriz, yangın esnasında yangının diğer evlere sıçramaması için evi yanan zavallı adamın evinin yıkılması gerekli olabilir. Bu genelin iyisi için yapılmış bir eylemdir, her ne kadar açıkça bir başkasının mülkiyet hakkına zarar vermiş olsa da. Bu durumu Locke kamu yararını gözeten ayrıcalıklı gücün bir parçası olarak görür. Aslında örnek bize çok da uzak değildir. Connecticut'da "istimlâk yetkisi" yani devletin kamu yararı ya da genel iyi adına çoğu zaman okul ya da havaalanı gibi şeyler veya genel iyileştirme için söz konusu alandaki özel mülklere el koyabilme yetkisi üzerinde dönen bir tartışma mevcuttur. New London ve Brooklyn'de bu aralar çevredeki bazı evlerin yıkılmasını gerektiren bir halk merkezi ve spor kompleksi yapımı konusunda büyük tartışmalar yaşanmakta. Yani bu "istimlâk yetkisi" çok tartışılan bir şey. Bu bir ölçüde Locke'un ayrıcalıklı güç dediği şeydir; kamu yararı için bir şey yapmak. Ancak anayasal olmayan bir güç gerektiriyor, değil mi?

Ancak Locke için asıl soru, her anayasa hukukçusu için olduğu gibi, bu ayrıcalıklı gücün sınırının ne olduğudur. Onu, eğer böyle bir şey varsa, ne kontrol edecek ya da kötüye kullanılması nasıl engellenecek? Locke bunu tam anlamıyla açıklığa kavuşturamaz. Evet doğru. Tam anlamıyla açıklığa kavuşturamaz. Kesin olan şey, Locke'un bu soruyu, anayasal yönetim için temel önemi olan bu soruyu ortaya attığıdır. Yürütme gücünün yetkisi savaş durumlarında bile mi yoksa sadece özellikle savaş durumlarında mı her şeyi kapsar? Guantanamo'daki tutuklular üzerindeki tartışmaları düşünün, ya da savaş ve terör durumlarında içerideki casusları düşünün, bunlar ayrıcalıklı gücün örnekleri, yani kamu yararı için yürütme gücünün anayasal otoritenin sınırları ötesinde kullanılması mıdır yoksa siyasal mutlakiyetçilik örnekleri midir? Bu gücün kullanılması, birçok açıdan, despotizme ya da mutlakiyete kaymak olmayacak mıdır? Bu konuları size bırakıyorum, kendi tartışma saatlerinizde bunları tartışın ancak, Locke'un kendisi ayrıcalıklı gücünü kamu yararı için kullanan yöneticileri yüceltmıştır, ona göre İngiltere'nin en bilge ve en iyi hükümdarları en geniş ayrıcalıklı gücü kamu yararı için kullananlardır. Bu durum sınırlı yönetimden daha çok Machiavellici yaklaşıma benzemektedir. Locke'a göre bu ayrıcalıklı güç kullanımı kamu güvenliği için çaba sarf etmek gereken ulusal kriz ve acil durumlar için söz konusudur. Ve yeniden, bunun bugün ulusal kriz ya da acil durumla yüzleşen bizim için de özel bir çağrışımı var gibi görünmektedir. Siyaset kuramcıları var mesela, aklıma gelen bir isim, Carl Schmitt adında bir 20. yüzyıl Alman hukuk felsefecisi, olağan üstü hal ve acil durumlar siyasetin özünü oluşturur ve olağanüstüyü ilan edecek olan kişi de egemenin ta kendisidir demiştir. Böylelikle, Schmitt'in yaklaşımından şu sonucu çıkarabilirsiniz; ayrıcalıklı güç, sıradan yasal süreçlerin yani hukuk devleti gibi sıradan anayasal önlemlerin yetersiz kaldığı noktada devlet adamının zorunluluktan başvurması gereken anayasal olmayan bir güçtür.

İsterseniz başka bir örnek vereyim, ayrıcalıklı güç kullanımı dediğimiz şey Anayasa tarafından verilebilir. Lincoln'ün İç Savaş süresince *habeas corpus*'ü askıya almasını düşünün. Lincoln, ilginç bir şekilde, kriz dönemlerine ait anayasa dışı bir güce başvuramaz ancak bu ayrıcalıklı güç kullanımının, aksine, ikna edici şekilde anayasal bir şey olduğunu iddia eder. *Habeas corpus*un askıya alınması durumunda Lincoln, Anayasayı referans göstermiştir. Anayasada "kamu güvenliğini tehdit eden bir isyan veya istila olmadığı takdirde *habeas corpus*'un önceliği askıya alınamaz" şeklinde bir ifade yer almaktadır. Bir diğer deyişle kamu güvenliği bunu gerektirdiğinde yani bir

isyan ya da istila durumunda, bu olağan üstü güç kullanımı durumuna izin veren anayasanın kendisidir. Anayasa kendi içinde, bizim anayasamız, Locke'un, isyan ve istila durumlarında meşru olabilecek ayrıcalıklı güç kullanımını kapsar görünmektedir.

Bu tarz bir dönemde mi yaşıyoruz? Belki isyan değil ama istila olabilir mi? Evet, bunu tekrar düşünmenizi istiyorum. Sizce bu durum, yürütme gücünün bu tarz olağan üstü önlemler alması konusundaki güncel tartışma, uygulanabilir bir durum mudur? Diğer taraftan, aynı zamanda Locke bu ayrıcalığın kötüye kullanılma potansiyelinin de açıkça farkındadır. Locke, şu soruyu sormuştur: Yürütme gücünün bu takdir yetkisinin, kamu güvenliği ve iyiliği için mi kullanıldığı yoksa gücün kötüye kullanılması mı olduğunun yargısını kim verecektir? Yönetimin güçleri arasındaki çatışmalardan kaynaklanan büyük anayasal krizlerde Locke, dünya üzerinde hiçbir yargıcın olamayacağını söylemiştir. Ona göre insanların bu noktada Tanrı'ya başvurmaktan başka çareleri yoktur. Bu açıklama 168. kısımda yer alır. Bu tanrıya başvurmak kavramının sınırları nedir? Locke, dünyada hiçbir yargıcın olmadığı kadar önemli anayasal krizden ve insanların sadece Tanrı'ya yalvarmalarından bahsederken neyi kastetmektedir? İnsanlar dizlerinin üzerine çöküp dua mı etsinler? Ne yapmalılar? Aslında tam tersine, Tanrı'ya başvurmakla Locke'un kastettiği şey insanların yönetimi sonlandırma haklarını kullanmalarındadır. Tam olarak kitabın sonunda bu soruya yer vermiştir. Halk ve temsilcileri arasında güvenin sona erdiği durumlarda, ki yürütme gücü son derece kapsayıcıdır, yargıç kim olacaktır? Locke bu soruya şöyle cevap verir:halk yargıç olacaktır. Locke burada devrim hakkını teyit etmiştir. Tanrıya başvurmak silahlara, isyana başvurmakla eştir ve yeni bir toplumsal sözleşme ihtiyacının göstergesidir. Gördüğümüz gibi, Locke burada, bir yandan kanunların kutsallığına ve diğer yandan ayrıcalıklı gücün gerektiğinde kanunların üzerinde yer alabileceğine vurgu yapmıştır. Bu iki doktrin çelişkili midir? Bana göre, birçok açıdan ya da en azından bazı açılardan öyledir. Peki, yürütmenin ayrıcalıklı güç kullanma yetkisi vatandaşların özgürlüğünü tehdit etmemek amacıyla anayasallaştırılabilir mi? Locke, bizi bu değişmez ve aynı zamanda da tam zamanı olan sorun konusunda uyarmıştır.

Bugün de kişisel haklar ve vatandaşlık hakları bağlamında ele alınabilecek olan anayasal meselelerin birçoğunun kaynakları Locke'un *İkinci İnceleme*'sinin son beş bölümünde bulunabilir. Daha iyi bir kaynak düşünmüyorum. Sonuç olarak, Locke'un Tanrı'ya başvurma ya da insanların Tanrı'ya başvurması kavramının silahlara ve

isyana başvurmayla aynı anlama gelmesi aslında Locke'un bir devrimci olduğunu gösterir. Ancak şunu söyleyebilirim ki, kelimenin tam anlamıyla dikkatli ve ılımlı bir devrimcidir eğer kavramsal anlamda bu söylediklerim zıtlık teşkil etmiyorsa. 19. bölümü geçiyorum, tamamı devrim üzerine olan ünlü bir bölümdür, halkın Tanrı'ya başvuracağı durumlardan bahseder, ancak Locke'un rıza doktrini ve yasamanın üstünlüğü doktrini, bu onu çoğu açıdan demokratların ya da radikal demokratların kahramanı yapmalıdır. Sınırlı yönetim ve mülkiyet hakkına olan inancı ise onu anayasal muhafazakârlar ve hatta liberteryenler için de kahraman haline getirmiştir. Sonuç olarak, bana göre Locke hiçbirisi veya hepsidir. Tüm büyük düşünürler gibi, onu da basitçe sınıflamak imkânsızdır ancak hiç şüphesiz Locke anayasal devlete tanımlayıcı ifadesini kazandıran düşünürdür. Devletimizin sorunları; yasal, anayasal ve siyasi sorunları, temelleri John Locke'un felsefesinde olan sorunlardır. Ve Locke'un etkisinden bağımsız düşünülemezler.

Bu durum beni Locke'un Amerika'sı, John Locke'un Amerika'sı teması üzerinde biraz konuşmaya itmektedir. Locke'u okuyan hiç kimsenin, hatta yüzeysel okuyan hiç kimsenin bile, burada kimseyi yüzeysel okuyucu olmakla suçlamıyorum, her neyse, Locke'un yazıları ve Amerikan Cumhuriyetinin kurulmasına yol açan yazılar arasındaki uyumdan etkilenmemesi mümkün değildir. Onun kavramları olan doğal hukuk, haklar, rızaya dayalı yönetim, devrim hakkı hepsi bizim kurucu belgelerimizin yapı taşlarıdır. Bir ölçüye kadar, daha önce de söylediğim gibi, Amerika üzerine bir yargı Locke'un felsefesi üzerine veya Locke'un felsefesi üzerine bir yargı Amerika üzerine bir yargıdır. Birçok açıdan, eğer herhangi biri sahip olacaksa, bana göre, Locke Amerika'nın filozof-kralı unvanına sahiptir. Peki, az veya çok üç yüzyıl Locke'un kurallarıyla iç içe olduktan sonra Locke'u nasıl değerlendirmeliyiz? Onu nasıl ele almalıyız? Yıllardır pek çok kişi tarafından, bugün bile, benzerlik, Locke ve Amerika arasındaki ilişki tam olarak olmasa da büyük ölçüde olumlu bir yaklaşım ışığında değerlendirilmiştir. Birçok tarihçi ve siyaset kuramcısına göre, istikrarımız sınırlı yönetime ve piyasa ekonomisine dayalı sistemimiz, Locke'un ilkeleri, temel ilkeleri üzerindeki geniş uzlaşının sonucudur.

Diğer taraftan birçok Amerikan tarihi okuyucusu için bu ilişki, büyük ölçüde sorunludur. 1950'lerde, ünlü bir siyaset kuramcısı ve tarihçi olan Louis Hartz tarafından, Amerika'nın "irrasyonel Locke'çuluğu" olarak adlandırdığı durumdan şikayet eden *Amerika'da Liberal Gelenek* adlı bir kitap yazılmıştır. Bu, Hartz'ın

ifadesidir, ondan alıntı yapıyorum, diğer siyasal alternatiflere ve olasılıklara kapalı kalarak bu derece bağlı olduğu Locke'un ilkelerine ve ideallerine referansla kullandığı "irrasyonel Locke'çuluk". Hartz, birçok siyaset kuramcı gibi Amerika'da neden sosyalizmin olmamış olduğuna, neden Amerika'da Avrupa çizgisindeki gibi sosyal demokrat partiler ya da İngiliz İşçi Partisi gibi sosyalist partilerin ve işçi hareketlerinin ortaya çıkıp gelişmediğine dair sorularla son derece ilgili olmuştur. Ve Hartz'ın cevabı, onun irrasyonel Locke'çuluk dediği başka düşünüş şekillerine kapalı kalan Locke'çu gelişme aşaması içerisinde kapalı kalmış olmamızdır. Fakat başka bazı az ya da çok solda yer alan düşünürre göre Locke "sahiplenici bireycilik" ahlakını, mülkiyete ve tamamen piyasa ilişkilerine ya da piyasayı her şeyin üzerinde tutmaya odaklanan özel mülkiyet hakkını meşrulaştırmıştır. Başka bazı düşünürlere göre, daha çok da komüniteryen eğilimli düşünürlere göre, Locke'un, yönetimin vazgeçilmez ve doğal hakları korumasına olan vurgusu ile hiçbir şekilde genel iyiye ya da kolektif iyi, kamu yararı ya da başka türden kolektif iyi ve faydalardan bahsetmeye yer bırakmayan son derece kanuncu bir siyaset algısı vardır.

Söylemeye çalıştığım şey Locke'un etkisinin herkes tarafından kabul edilmediğidir. Locke'çuluk ve Amerika arasındaki bu ilişkinin eleştirilecek birçok yanı vardır. Fakat bugün, şunu söyleyebilirim ki, Locke'un liberalizm teorisi ya da sınırlı yönetim, anayasal devlet teorisi yine Locke'un kendisinin kurucusu olduğu, liberal geleneğin içerisinde kökü olan bir diğer alternatifle karşı karşıyadır. Yale deneyiminizin bir kısmında bir şekilde okuyacağınız bir kitaba, çok okunan ve son derece ses getiren bir kitaba, yakın zamanda ölen John Rawls adlı bir filozofun 1973'de yazdığı, *Bir Adalet Teorisi*'ne gönderme yapıyorum. Birçok açıdan Rawls'un kitabı liberal devlet teorisini güncelleştirme çabasıdır. Bir doğa durumundan ya da kendi deyimiyle bir ilk durumdan (original position) ve haklar teorisinden bahsetmiştir. Bunu yaparken çağdaş felsefe ve oyun teorisi tekniklerinde yararlanmıştı. Rawls'un kitabı büyük olasılıkla son neslin Anglo-Amerikan siyaset felsefesine en önemli katkısıdır. Kendisini Locke'la başlayan Immanuel Kant ve John Stuart Mill ile gelişen ve Rawls'un eseri ile tamamlamayı umduğu liberal geleneğin içerisine yerleştiren bir kitaptır. Kendi adlandırmasıyla *Bir Adalet Teorisi*, diğer her şeyin kendisinden türediği haklar teorisi üzerinde yükselir ya da yıkılır. Bu birkaç dakika içerisinde yapmak istediğim şey Rawls'un bugün çok önemli ve etkili olan kuramı ile liberal devlet

teorisinin ilk kurucusu olan John Locke'u karşılaştırmak ve nasıl farklılaştıklarını ifade etmektir.

Bölüm 2. Rawls'un Adalet Teorisi ile Locke'un Liberalizm Teorisinin Karşılaştırılması

Aşağıdakileri bir değerlendirelim, eğer isterseniz. *İkinci İnceleme*'nin 27. Kısmı. John Locke "Herkesin kendi kişiliğinde mülkiyeti vardır ve başka hiç kimsenin bu mülkiyet üzerinde hakkı yoktur," diye yazar ve devam eder, "ve [ancak] mülkiyetin olduğu yerde adalet ve adaletsizlik olabilir." Ve şimdi de John Rawls, *Adalet Teorisi*'nin ilk sayfalarından birisi. "Herkes," der Rawls, "herkes adalet üzerine kurulu bir dokunulmazlık hakkına sahiptir ve bu hak toplumun tamamının refahı için bile çığnenemez. Bu nedenle diğerlerinin iyiliğine olacaksa bile bir kişinin özgürlüğünü kaybetmesini adalet kabul etmez." Tamam. Bir diğer ifadeyle, şimdiye kadar her şey iyi gidiyor. Her ikisi de adalet teorilerini eşitlik, özgürlük, bireyin ve birey haklarının kutsallığı gibi liberal ilkeler bağlamında meşrulaştırılmış biçimde sunmuşlardır. Her ikisi de devletin görevinin yönetilenin rızasından ya da bilinçli rızasından kaynaklanan adalet koşullarını güvence altına almak olduğunu savunmuştur. Ancak, hakların kaynağı ve dolayısıyla da devletin adalet koşullarını güvence altına alma rolü üzerinde farklılaşmış gibidirler. Şimdi ne demek istediğimi biraz daha açacağım.

Locke'a göre, *İkinci İnceleme*'nin 5. bölümüne dönecek olursak, haklar insanın kendisinin sahibi olması teorisinden kaynaklanmaktadır. Bu görüşe göre, herkes kendi kişiliğinin/bedeninin mülkiyetine sahiptir. Yani, bizden başka hiç kimse bizim üzerimizde hak sahibi değildir. Locke, kendine sahip olma üzerine, kendimize sahip olduğumuz gerçeği üzerine doğal hakları, adaleti ve sınırlı yönetim yaklaşımını inşa etmiştir. Biraz daha farklı bir şekilde ifade edecek olursak, bir kişinin bir kimliği vardır, bugün, ahlaki kişilik ya da tek başına kendimizi yaratmamızdan sorumlu olmamız gerçeğine dayanan kimlik dediğimiz şey. Beden emeği ya da el emeği metaforunu kullanır. Ancak, bizler kendimizin ürünüyüzdür. Kendi eylemimizle kendimizi yaratırız. Ve en özel eylemimiz çalışmamızdır. Locke'un temel doktrini, dünyanın bizim özgür yaratımımızın ürünü olduğu, değerlerin kaynağının doğa değil birey olduğu ve bireyin tüm değerlerin kaynağı olduğu yönündedir. Locke'a göre, haklarımızın kaynağı ve tek kaynağı bu benlik, ben ya da ego dediğimiz şeydir ve devletin görevi en geniş anlamıyla bize mülk olan her şeyin yani mülkiyetimizin güvence altına alınmasıdır.

Şimdi, bunu özet olarak alıp Rawls'un fikirleriyle karşılaştıracak olursak, Rawls kendi adalet fikrine "farklılık prensibi" (difference principle) dediği bir şey eklemiştir, bu Rawls üzerine olan yazında DP olarak kısaltılır. Farklılık prensibi nedir? Bu prensip bizim yaratılış özelliklerimizin, yeteneklerimizin, kabiliyetimizin, aile geçmişimizin, tarihimizin, özgün tarihimizin, yerimizin yani sosyal hiyerarşideki yerimizin ahlaki bir bakış açısından tamamen tesadüfi olduğuna işaret eder. Daha net söyleyecek olursak, bunların hiçbiri aslında bizim değildir. Bize ait değildir, fakat, tek faydalananı olarak benim ya da sizin olduğunuz doğal ya da sosyal piyangoonun rastlantısal sonucudurlar. Bu sonuç, bir diğer ifadeyle bunun sonucu, varlığımın tek sahibi artık benim olmadıdır. Ya da onlardan elde edeceğim avantajın ya da dezavantajın tek sahibi ben olmadıdır. Talih, şans, Machiavellici *fortuna* tam olarak rastlantısal ve Rawls'un vardığı nokta da yeteneklerimin, kapasitemin ya da kabiliyetlerimin sahibi değil, tekrar edecek olursak, sadece rastlantısal olarak sahibi olduğum bu yetenekleri elinde tutanımdır.

Sosyal politika ya da yönetim teorisi bağlamında bu ne anlama gelmektedir? Rawls'un farklılık prensibinin sonucu ve onun John Locke'un düşüncesi ile olan temel farklılığı, bu bakış açısından daha çarpıcı olamazdı. Locke'un adalet teorisi, daha geniş anlamda ifade edecek olursak, bazen "fırsat eşitliği"ne işaret eden bir kişinin doğal olarak sahip olduklarıyla yükselme ya da düşme hakkı anlamına gelen meritokrasiyi desteklemiştir. Hiç kimse, bizim emeğimizin ürünlerine müdahale etme yönünde bir ahlaki hakka sahip değildir. Bu ürünler sadece ilkel anlamda bedenimizle ya da ellerimizle yaptığımız bir şeyleri değil ancak zekamız ve doğal kapasitemizle yaptığımız şeyleri de kapsar. Tekrar edecek olursak Rawls'a göre, diğer taraftan, kapasitemiz asla sadece bizim değildir. Bir toplumun tamamı tarafından paylaşılan genel ya da kolektif bir mülktür; örneğin Yale'de sahip olduğunuz yeri sağlayan çok çalışma kapasitesi, hırs, zekâ ve bol şans, Rawls'ın hesabına göre, aslında size ait değildir, ya da bu hırs, zekâ ve bol şansın ürünleri sadece size ait değildir.

Tekrar etmek gerekirse, bu yetenekler yetiştirilme tarzının ve genetiğin rastlantısal sonucudurlar. Kelimenin en güçlü anlamıyla, onlar size ya da bana değil ürünleri tüm topluma dağıtılmayı gerektiren kolektif mülklerdir. Rawls'un şu söylediklerine bir bakın: "Farklılık prensibi sonuçta doğal yeteneklerin dağılımının ortak servet (common asset) olduğu ve her nasıl olursa olsun bu dağılımın faydalarını paylaşma üzerine bir anlaşmayı temsil eder." Sizin zekânız, doğuştan gelen özellikleriniz, donanımlarınız,

toplumsal servettir. Bunu bir düşünün. Tıpkı Locke'un kendine sahip olma durumunun anayasal devlette sınırlı yönetim kavramını meşrulaştırması gibi bu ortak servet kavramı da Rawls'un dağıtımçı adalet teorisinin ve refah devletinin temelindedir. Rawls'a göre, yine, adalet sosyal düzenlemelerin toplumun genetik piyangosunda en dezavantajlılar dikkate alınarak yapılmasını gerektirir. "İlk durum" olarak adlandırdığı düşünce deneyi, hiç kimsenin bu durumda doğuştan gelen kendi entelektüel yeteneğinin ne olduğunu peşinen bilemeyeceğini belirtir. Bu nedenle her birey toplumun geri kalanıyla sözleşme yaparken, deyim yerindeyse, bu doğal piyangoğun kendisine getirmiş olduğunu eşit bir şekilde paylaşma konusunda hemfikir olacaktır. Ona göre, ortak servetimizin yeniden dağıtımı bireyin kutsallığına zeval getirmemektedir çünkü emeğimizin meyveleri zaten bizim değildir. Kişinin kendisine sahip olması teorisi bireyi, benliği ve bizim ahlaki benliğimizi meşrulaştıran Locke'un aksine Rawls, farklılık prensibi altında hiçbirimizin kendimize ait olmadığımızı savunmuştur. Biz kendi mülkiyetimize sahip değiliz daha geniş toplumsal bir "biz" anlayışının ve ortak serveti bütünün faydası için yeniden dağıtılabilecek bir toplumsal bilincin parçasıyız.

Locke ve Rawls, burada anlatmaya çalıştığım şey, Locke ve Rawls'un, biri genel olarak liberteryen ve diğeri genel olarak refahçı, birisi özgürlük diğeri ise eşitlik taraftarı olarak, tamamen birbirinden farklı iki görüşün temsilcileri olduklarıdır. İlginç bir şekilde bu geçiş, bu dönüşüm, birçok bakımdan, liberal gelenek çizgisindeki değişimin göstergesidir. Rawls diğer eleştirmenler gibi, liberalizm geleneğinin dışından bir isim değildir, argümanlarını, liberal geleneğin içerisinde öne sürmüştür ve ancak, liberalizmin Lockeçu formülasyonunun dışında farklı bir noktaya varmıştır. Bu iki görüş de ortak öncüllerden yola çıkmıştır ama hareket yönleri farklı olmuştur. Locke'un kişinin kendisinin sahibi olması teorisi siyasal topluluğu bizim topluma öncel olan benliğimizi ve bireysel haklarımızı koruması anlamında negatif olarak değerlendirmiştir. Rawls'un adalet teorisi topluluğu ona kişisel üretimin sonuçlarının genelin iyisi adına yeniden dağıtılması görevini yükleyerek daha olumlu anlamda ele almıştır. Size sorum, aslında hepimize sorum, bu görüşlerden hangisinin daha geçerli olduğudur. Ya da bunlardan hangisi size daha güçlü ve akla yakın gelmektedir?

Benim kendi görüşüm, yorum yapmaktan hiç hoşlanmam, Rawls'un teorisinden çok Amerikan teorisine ya da Locke'un teorisine yakındır. Amerikan bağımsızlığının belgesi olan *Bağımsızlık Bildirgesi* herkesin yaşam, özgürlük ve mutluluğun peşinde

olmak gibi vazgeçilemez haklarla donatıldığını savunmuştur. Kişinin kendi mutluluğuna karar verme hakkı olan mutluluğun peşinden gitme tabirinin belirsizliği yönetimin doğal yetenek ve kabiliyetlere dayanan bir çeşitliliğe alan birkamasına yol açar. Bununla birlikte, bildirgede adaleti sağlamanın yönetimin işi olduğu belirtilmiş ancak hiçbir yerinde adaletin bireysel malların ve servetin toptan yeniden dağıtımına anlamına gelebileceğine dair bir ima bulunmamaktadır. İkinci olarak, Rawls çekici olmasına, afedersiniz, Rawls eşitsizliğin ahlaki sorunları konusunda dikkatli olmuştur. Bu konuya Çarşamba günü Jean Jacques Rousseau'nun *Eşitsizlik Üzerine Söylev*'ini işlerken değineceğiz. Eşitsizliğin ahlaki sorunu üzerine Rousseau'dan daha güçlü, ikna edici ve etkili bir eleştirmen bulamazsınız, Rawls bu konuda hassas olmasına karşın eşitsizliklerin giderilmesini sağlayacak mekanizmalar, siyaset mekanizmalar konusunda naiftir. Rawls yönetimin en dezavantajının yararına çalışması gerektiğini savunmuştur ancak bu durum yargı gücünün kimin neye hakkı olduğuna karar verirken yargının yetkisini fazlasıyla aşma derecesinde keyfi ve aşırı davranmasına neden olacaktır. Öyle sanıyorum ki, eğer Rawls'un öğretisini kelimesi kelimesine dinlersek bir filozof krallar sınıfı değil belki ama kolektif serveti maksimum eşitliği sağlamak için istediği gibi dağıtma hakkına sahip olan bir de yargıçlar sınıfı ortaya çıkacaktır. Bu nedenle, şaşırtıcı olmayacaktır ki, Rawls hukuk fakültelerince bu kadar çok kabul görebilmiştir. Nitekim hukuk fakülteleri belki de anayasayı değil de sosyal yeniden dağıtımını sağlamak için Rawls'un adalet teorisini dikkate alabilecek olan bugünün ve yarının avukatlarının, yargıçlarının ve belki de baş yargıçların eğitilmesinde etkili olan kurumlardır.

Bölüm 3. Locke, Amerikan Rejimi ve Siyaset Felsefesinin Mevcut Durumu

Sizi bu not üzerine bırakıyorum, fakat, eğer bu mümkün olsaydı, Locke'a bir geri dönüşün bizim bugünkü sorunlarımıza deva olacağını iddia etmiyorum. Locke'un her şeye çare olduğunu söylemiyorum. Tekrar etmeme izin verin, bazı tarihçiler ki bunlardan en ünlüsü Louis Hartz'dır, Amerika'yı Locke'un temelleri üzerine kurulmuş bir ulus olarak görmekte dirler. Ona göre gittikçe modernitenin daha radikal formları ile yönetilen bir dünyada Amerika Locke'un kalıntısı, evet, bir açıdan fosili, olmuştur. Aslında bizi 19. ve 20.yüzyılların birtakım ideolojik aşırılık ve kutuplaşmalarından koruyan şey inatçı Lockeçuluğumuz olmuştur. Ancak Locke'un alçak ama sağlam bir

temel olarak bireyin kendine sahip olması, kişisel çıkar ve rahat muhafaza isteği üzerine modern bir cumhuriyet yönetimi oluşturma çabası kendi hoşnutsuzluklarını da yaratmaktan kurtulamamıştır.

Kendisini mutluluğun peşinde olmaya ve mülkiyetin korunmasına adanmış bir rejim, insan ruhunun derin arzularına cevap verebilir mi? Yine rayonel mülkiyet birikimine adanmış böyle bir rejim, üst ihtiyaçlar veya erdemler olarak nitelendirilebilecek olan onur, asalet ya da fedakârlığa cevap verebilir mi? Acıdan, endişeden ve huzursuzluktan kaçınmaya adanmış böyle bir rejim, Epikürcülük ya da nihilizmin çağdaş biçimlerinden başka bir şey ortaya çıkarabilir mi? Buna rağmen, modernitenin en tepesinden ya da derinliklerinden kendisini çıkaran Amerika'dan başka bir ülke söyleyemem. Eski bir öğretmenimin söylediği gibi, Amerika modernitenin birçok yüzünün bir arada olduğu bir ülkedir. Bir açıdan bizler modernite denilen bir hoşnutsuzluğu tecrübe ediyoruz ve Locke'a geri dönmek modernite patolojisine deva olmayacaktır. Hatta bana göre bu patolojilerin temeli bizzat Locke'un patolojilerine dayanmaktadır. Burada bitiriyorum ve Salı gününe kadar Rousseau'nun ülkeni sev tavsiyesine uymanızı öneriyorum.